

Boerderijen in Midden-Delfland – het boerenleven vroeger en nu

Monumentenlesbrief voor groep 7 van de basisscholen Midden-Delfland 2020

In deze Monumentenlesbrief leer je wat **monumenten** zijn en wat **erfgoed** is. Je gaat op zoek naar **de oude boerderijen in Midden-Delfland**, en hoe het leven en werken op de boerderij vroeger was.

Je zoekt zelf of samen met een andere leerling de antwoorden op de vragen.

Als je iets niet begrijpt, vraag je het aan de meester of juf.

Veel succes en vooral veel plezier!

Rina Visser/Historische Vereniging Oud Schipluiden 2020

Vraag 1 Over Monumenten en erfgoed

Monumenten zijn oude en bijzondere gebouwen of bouwoBJECTEN, zoals huizen, kastelen, kerken of boerderijen, maar bijvoorbeeld ook herbergen, bruggen en molens. Maar het gaat ook om bijvoorbeeld **historische objecten** en **oude gebruiken** en **tradities** die we belangrijk vinden om te bewaren en te blijven gebruiken. Omdat het om zoveel verschillende dingen gaat, wordt nu vaak het woord **erfgoed** gebruikt.

Erfgoed staat voor alles wat onze voorouders ons nalaten en wat we de moeite waard vinden om te bewaren voor de volgende generaties. Dus niet alleen gebouwen kunnen ‘monumenten’ zijn, maar ook andere objecten. Bijvoorbeeld schepen, zoals de oude Westlanders (afb 1) en een oude boerenkar (afb 2). Dat noemen we **mobiel erfgoed**. Erfgoed dus, dat zich kan verplaatsen. Op het water, in de lucht of op de grond.

Ook in Midden-Delfland hebben we mobiel erfgoed!

Afb.1 Westlanders

Afb. 2 Boerenkar

Vraag 1a

Noem nog een voorbeeld van **mobiel erfgoed**. Het hoeft niet in Midden-Delfland te zijn, maar het mag natuurlijk wel.

Een voorbeeld van een oud gebruik of traditie is bijvoorbeeld het 'ringsteken'. Ringsteken of ringrijden is een oude traditie waarbij men, zittend op een paard of vanaf een paard en wagen, een lans door een ring probeert te steken. Wie de meeste ringen weet te steken, heeft gewonnen!

Afb 3 Ringsteken

en zelfs ringsteken op het ijs met de arrenslee!

Vraag 1b

Ken jij nog een gebruik of een traditie van vroeger wat we nog steeds in ere houden?

1.

Vraag 1c

Ook in Midden-Delfland zijn veel monumenten. De drie afgebeelde monumenten staan in een van de dorpen van Midden-Delfland: Schipluiden, Maasland en Den Hoorn. Herken je ze?

Afb. 4

Afb. 5

Afb. 6

Afb. 4 is een in

Afb. 5 is een in

Afb. 6 is een in

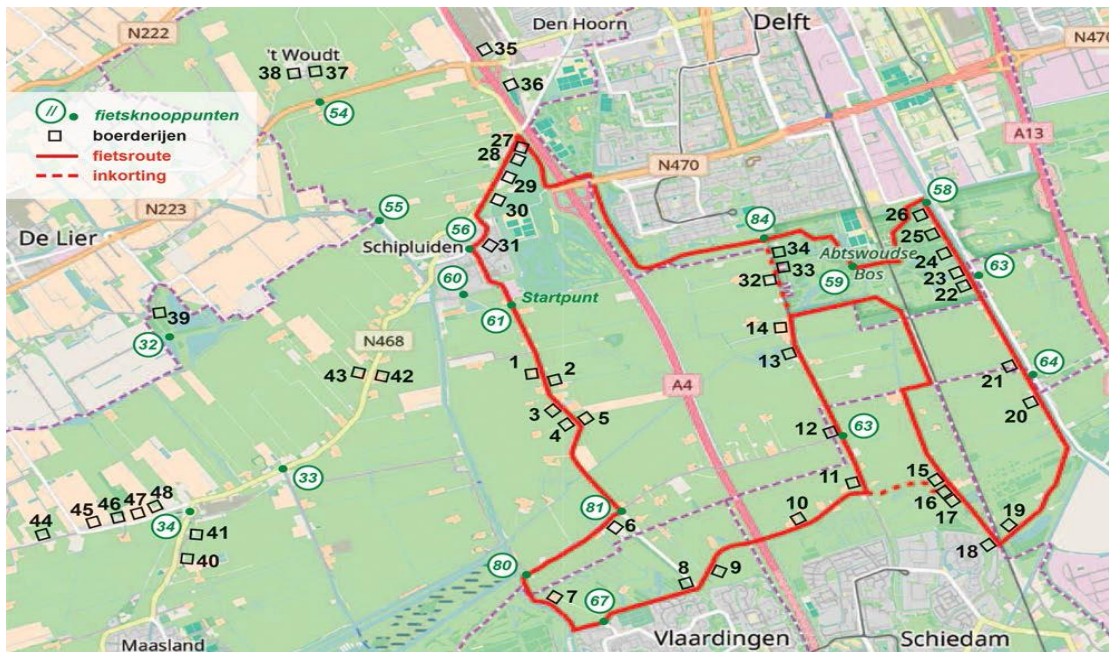
Ken jij nog andere monumenten in het dorp waar jij woont? Noem er nog 1.

.....

Vraag 2 Boerderijen in Midden-Delfland

Midden-Delfland bestaat grotendeels uit grasland dat op klei- en veengronden ligt. En dat is prima grond om koeien op te houden en groenten te verbouwen. Daarom zijn er in Midden-Delfland zoveel boerderijen te vinden. Ze liggen verspreid over het hele Midden-Delfland gebied. En sommige zijn al meer dan 300 jaar oud! Veel boerderijen zijn dus monumenten.

Kijk eens naar onderstaand kaartje. De nummers verwijzen naar oude en bijzondere boerderijen.

Vraag 2a

Hoeveel boerderijen liggen er **in** of **vlak bij** het dorp waar jij woont?

Ik woon in en ik tel daar boerderijen.

In totaal zie ik boerderijen op het kaartje.

Hieronder zie je de afbeeldingen van twee boerderijen. Welk nummer op het kaartje hoort erbij?

Afb. 7 is nr. ... op het kaartje

Afb. 7 'Abbestee', Tramkade 30, Schipluiden

Afb. 8 is nr. ... op het kaartje

Afb. 8 De Hofwoning, 't Woudt nr. 6-8

Vraag 2b

Heel vroeger werden de boerderijen van **hout** gebouwd. Later van duurzame gele en zacht rode **ijselsteentjes**. De boerderijen werden op hoger gelegen stukken kleigrond gebouwd.

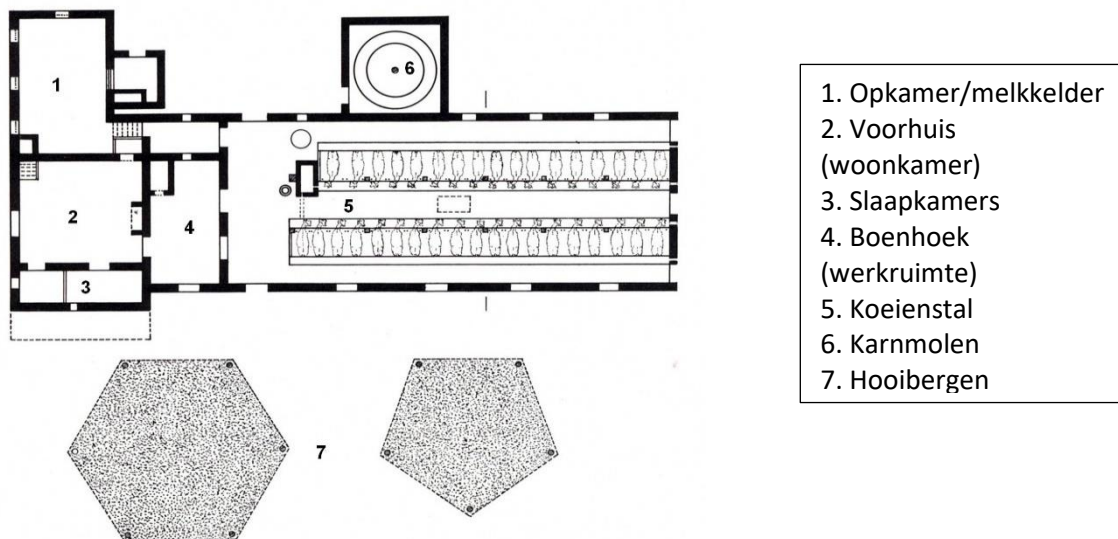
Soms kun je goed zien dat de boerderijen ver in het land liggen. Ze staan op één lijn naast elkaar op zo'n verhoging.

Waarom denk je dat de boerderijen op een hoger gelegen stuk land werden gebouwd?

Ik denk omdat

.....

De boerderijen hadden vroeger een eenvoudige indeling. Het woongedeelte lag in het voorste gedeelte, het voorhuis. Het liep door in de ruimte waar kaas en boter gemaakt werd en daarachter lag de stal. Onder de opkamer was de melkkelder. Daar kon de melk koel worden gehouden. Want koelkasten waren er toen nog niet!

Afb. 9 Plattegrond van een eenvoudige boerderij

Vraag 2c Hoe heet de ruimte waar kaas en boter werd gemaakt?

Door de grote vraag naar zuivelproducten werden de boerderijen in de loop van de tijd aangepast met grotere werkruimten en een grotere melkkelder om de grotere hoeveelheden melk te kunnen bewaren en bewerken.

Vraag 2d: Vaak staan er grote bomen voor het gedeelte van de boerderij waar de melkkelder is. Zie bijv. afb. 7. **Kun jij bedenken waarom?** De bomen zorgen ervoor dat

.....

Vraag 3 De boeren van Midden-Delfland

Wist je dat de boeren in Midden-Delfland al sinds de Romeinse tijd zorgen voor het voedsel voor de stad? Behalve melk, boter en kaas werden er ook aardappelen en groenten verbouwd en fruit geteeld.

In Den Hoorn woonden veel tuinders die groenten verbouwden.

Deze 'kassen' zien er heel anders uit dan de grote kassen van nu! De tuinders van toen moesten alles zelf doen.

Vraag 3a: Waarom worden hier de glazen ruiten open gezet?

omdat.....
.....

Afb. 10 Tuinderij van Van Marrewijk Den Hoorn

De melkveehouderij is altijd heel belangrijk geweest voor Midden-Delfland. En nog steeds!

Veel boeren hadden vroeger maar 10 tot 12 koeien. De boer verdiende daarmee genoeg geld om te kunnen leven en had geen knecht of dienstbode nodig. De boeren verbouwden zelf hun groenten en vlees en zuivel kwamen van de eigen veestapel.

Als je 25 tot 30 koeien had, werd je beschouwd als een '*grote boer*'. In Midden-Delfland zijn nu zo'n 60 boerenbedrijven met ongeveer 4000 koeien, die per jaar 40 miljoen liter melk geven!

Vraag 3b Als 60 boerenbedrijven in totaal 4000 koeien hebben – hoeveel koeien heeft dan één boerenbedrijf als ze allemaal hetzelfde aantal koeien hebben?

Dan heeft 1 boerenbedrijf koeien

Vraag 3c En als 4000 koeien per jaar 40 miljoen liter melk geven – hoeveel geeft dan één koe?

Dan geeft 1 koe gemiddeld liter melk

Afb. 11 Koeien melken

Afb. 12 Koeien in de Duifpolder

Vraag 4 Werken op de boerderij

Het werken op de boerderij is in de loop van de tijd erg veranderd. Ook in Midden-Delfland. Luister en kijk maar eens naar onderstaand videofragment. Dan hoor je hoe het leven van een dertienjarige boerenknecht er 60 jaar geleden uitzag...

Luister en kijkfragment 'Melken'

Je hebt vast goed geluisterd naar het bijzondere verhaal van deze jonge knecht over het melken.

Vraag 4a Beeld je eens in dat jij die jonge knecht uit het verhaal bent!

Noem eens vier verschillen met hoe het nu is? Verschillen zijn:

- 1..... 2.....
3 4.....

4b Wat vond je het meest bijzondere aan het verhaal van deze jonge boerenknecht?

Het meest bijzondere vond ik
.....
.....

Vraag 5. boter- en kaasbereiding

Vroeger werden boter en kaas op de boerderij gemaakt.

De boter en kaas van de boerenbedrijven uit 't Woudt waren vroeger heel beroemd!

De graaf van Holland, die in Den Haag woonde, was dol op de Woudtse boter. Er werd zelfs Woudtse boter en Harnaschkaas geleverd aan rijke inwoners van Brussel en Antwerpen!

Nu wordt kaas en boter vooral in de fabriek gemaakt. Wanneer je onderstaande filmpjes goed bekijkt dan weet je precies hoe boter en kaas gemaakt wordt!

Hoe wordt boter gemaakt?

Vraag 5a Waarom wordt er stremsel en zuursel bij de kaasbereiding toegevoegd aan de melk?

Ze voegen stremsel toe om en zuursel voor.....

Op de boerderij gebeurt het op dezelfde manier, alleen wel grotendeels met de hand!

Op de afbeelding hieronder zie je hoe vroeger **de boter** op de boerderij werd gemaakt.

Op de grond staat de bak met **gekoelde melk** – achteraan zie je de boerin aan **de karnton** draaien om de boter en de karnemelk van elkaar te scheiden.

Vraag 5b Waar staat de **karnton** op de plattegrond van afb. 9? Die staat op nr.

Rechts zie je in de grote bak de **boter** die klaar is. De boerin kneedt het door, doet de bolletjes boter in **tonnetjes** voor de verkoop. Maar eerst voegt ze nog wat zout toe. Zie je de grote **zoutpot** staan?

In dit filmpje zie je hoe je zelf boter kunt maken.

Wil jij dat thuis ook een keer doen?

Dan moet je wel even bij de boer langs om hiervoor de speciale melk te halen. Bijv. bij Bouwlust in Maasland

Vraag 6. Hooien

Hooien gebeurde vroeger met de hand. Dat was heel erg veel werk waarvoor personeel werd ingehuurd.

Luister en kijk maar naar het volgende videofragment

Vraag 6a Als je het filmpje goed bekeken hebt, weet je wat is hooi en waarvoor het wordt gebruikt.

Hooi is Het wordt gebruikt als

Bij de boerderij wordt het hooi opgeslagen in de

Nu gaat het maaien en hooien veel gemakkelijker dan vroeger. Weet jij hoe dat nu gedaan wordt?

Het maaien en hooien gaat nu

Hoe wordt het hooi tegenwoordig bewaard?

Vraag 6b Voor het hooien werden vroeger arbeiders ingehuurd. We noemen dat **seizoenarbeiders**, omdat het werk alleen in een bepaald seizoen gedaan werd. Zoals vroeger in de zomer, wanneer het gras gemaaid moest worden.

Uit welk land kwamen deze seizoenarbeiders? Ze kwamen uit

Vraag 6c Ook nu nog werken hier veel seizoenarbeiders en vooral in de tuinbouw.

Uit welk(e) land(en) komen ze nu?

Wat doen ze voor werk?

Ze plukken of

Vraag 7 Videofragment Kindertijd

In dit filmpje zie en hoor je hoe de kinderen op de boerenbedrijven mee moesten helpen en ook naar school gingen.

Vraag 7a Wat deden de kinderen voor werk op de boerderij?

1. 2. 3. 4.

Waarom hadden de kinderen maar een stel kleding? Omdat.....

Vraag 7b Hoe ver moesten de kinderen, die in de polder woonden, naar school lopen?

.....km. Dat was een uur of langer!

Hoe lang moet jij lopen naar school? Ik loop of fiets naar school inmin.

Hoeveel minuten scheelt dat met een uur lopen van de kinderen?

Waarom zouden ze vroeger op klompen naar school lopen? Omdat.....

Vraag 7c Op het filmpje zie je een klas met kinderen van lang geleden.

Wat valt je op? Welke verschillen zijn er met jouw klas? Schrijf het hieronder op

.....
.....

Vraag 7d Wat vond je het meest bijzondere of vreemde aan dit verhaal over Kindertijd?

Waarom vind je dat?

Ik vond het meest bijzondere of vreemde

.....

omdat

Tot slot

Je hebt in deze lesbrief veel bijzondere verhalen gehoord en gezien over hoe het boerenleven er vroeger uitzag.

Wil je nog meer verhalen horen en de boerderijen in het echt zien?

Dat kan met de Midden-Delfland audiotour, langs 12 boerderijen met 12 verhalen! Die kun je samen met je ouders, opa en oma en verdere familie gaan fietsen en de verhalen beleven!

Hier vind je de informatie - <http://www.mdmw.nl/audiotour/>

Veel kijk- en luisterplezier!